

Kertészet gyakorlati oldalról

Tisztelet az elszomorítóan kevés kivételnek, de az utóbbi időben a közhasznú zöldfelületek látványos minőségi romlásának vagyunk tanúi. Egyre növekszik a különbség az elmélet és a gyakorlat között. Amíg a növényteni tudományok folyamatosan fejlődnek, és tiszteletreméltó eredményeket érnek el, addig a közhasznú zöldfelületek külalakja és tartalma az előbbivel fordított arányban romlik.

Ezt részben magyarázza a földműveléssel kapcsolatos ellenszenv. Jelen társadalmaink legtöbbre becsülik az elméleti tudományokat, fontosságban követi ezeket az ipar, és utoljára marad a földművelés. Nem a harmadik – önmagában nagyon jó hely – a lesújtó, hanem annak „utolsó helyi” értelmezése, valóságos megvetése. Ez számszerű adatokban is megjelenik, ugyanis adott ország fejlettségének egyik fő mutatója a földművelés százalékos aránya a nemzeti jövedelemben, vagyis minél kisebb a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma, annál fejlettebb az érintett társadalom.

Fokozza a lenézést a fizikai munka általános lebecsülése, ami a szinte hivatalosan keltett munkagyűlöletben is megnyilvánul. Tetézi mindezt a kizárólagos pénzalapú közgazdasági szemlélet, amely teljes pénzgazdálkodásra rendezkedik be, és a terménygazdálkodást elavult, primitív termelési módnak tartja. Óriási pazarlást eredményez, mert termelt értékeinek felét veszni hagyja (pl. ne készítsünk hagyományos módon szerszámokat, inkább vásároljuk meg azokat, sokkal drágábban, késztermékként.)

A földművelés korábban évszázadokon át a megélhetés, sőt a meggazdagodás egyik fő módja volt. A XX. században, amikor a gépesítettség és más feltételek a termelés biztonságát és mennyiségét látványosan növelték, sikerült ráfizetésessé tenni; anyagilag függő viszonyban van, és támogatásra szorul.

Ugyanekkor „természetesen” állítson elő sok és olcsó élelmet, termelje az ipari anyagok rátartozó részét, sőt újabban a kőolajkészletek fogyása miatt kezdjen előállítani üzemanyagot is (biodízel). Fokozottan mutatkozik a hátrányos szemlélet a közhasznú zöldfelületeknél, amelyek – a díszkertészethez sorolásuk miatt –, igen meggondolatlanul lemondtak a termelésben való részvételről, s ezzel önmagukat a legutolsó, legalsó osztályba sorolták, amivel háromszoros hibát követtek el:

1. A számunkra létfontosságú oxigént a növények állítják elő. E tekintetben nincs különbség a hasznos kukorica és a haszontalan dália között.
2. A közhasznú zöldfelületek is lehetnek gazdasági tényezők, részben takarékossgal, részben értelmes terménygazdálkodással.
3. Településeken kifejezetten sok az elhanyagolt közcélú zöldfelület, amiket termelésbe lehetne és kellene vonni, s mivel 50 százalékban kézi munkáról van szó, munkanélkülieknek lehetne tisztességes megélhetést biztosítani. Ám nyomban hozzátéve: hozzáértést igénylő, közepes és nehéz fizikai munkáról van szó, amit kedvezőtlen időjárásban is végezni kell.

A közhasznú zöldfelületek – arborétumok, botanikus kertek, köz- és intézményparkok, temetők, városerdők, strandok, sportpályák, közlekedési sávok, töltések, senki földjei, betöltött szeméttlerakóhelyek – felsorolása is érzékelteti e területek sokféleségét, melyek mérete a néhány négyzetmétertől a több száz hektárig, minősége az osztályon felüli luxuskerttől a szeméttlerakóhely szintjéig terjed.

Általános külalakjuk – tisztelet a sajnálatosan kevés kivételnek –, közepes minőségű, de inkább sokkal rosszabb.

Az okokat két csoportba sorolhatjuk: egyik a rongálás, amivel, mint jogi tényezővel, e tanulmány nem foglalkozik (sajnos az illetékesek sem foglalkoznak vele).

A másik kertészeti szakmai kérdés, jelen fejtegetésünk tárgya. A földművelés ösfoglalkozásnak minősül, tehát növénytermesztéssel- és ápolással bárki, minden képesítés nélkül foglalkozhat – saját felelősségére.

A közösség költségén épített és fenntartott közhasznú zöldfelületeket ellenben csak felelősséggel volna szabad művelni, mert itt az esetleges kárt nem az elkövető, hanem a megrendelő viseli.

Megfelelő előírások hiányában a közhasznú zöldfelületeken nem kell gazdálkodni. Mindenki tudomásul veszi e helyek ráfizetési voltát, és természetesnek tartja innen hasznát nem származtatni. E téves felfogás pazarláshoz, felelőtlen gazdálkodáshoz vezet.

Szóbanforgó helyeken már szinte kezdettől fogva alapvető hibákat követtek el, melyek következménye a tárgy felülvizsgálatának hiánya miatt egyre súlyosabb lett. A parkokra fordított költséggel nem nőtt egyenes arányban azok minősége: a romlás bizonyítékeként a parkok, sőt fasorok ismételt átépítésre, felújításra szorulnak.

Szigorú szabványokra, előírásokra van szükség a legfontosabb munkákat illetően. Nem kell félni a szigorú szabályozás következményeitől; az alapelvek rögzítése nem eredményez egyenparkokat, erről gondoskodik a terület változatossága és a növények sokfélesége.

Az alább felsorolt hiányosságok mellé nyomban megírjuk a megoldást, a javasolt szabványt.

A LEGGYAKORIBB HIBÁK

Műszaki berendezéseknél

- 1. Padok, székek, asztalok, útlezáró oszlopok, kerítések, szeméthyűjtők stb. nem készülnek eléggé erős anyagból, és nincsenek kellően rögzítve. Emiatt könnyen rongálhatók.*
Javaslat: felsorolt szerelvények kézi erővel megbonthatatlanok legyenek. A tárgy talajhoz rögzítettsége 300 kp emelőerőnél se szűnjön meg.
- 2. Szabad téren a fényezett útburkoló lapok síkossága miatt balesetveszélyesek.*
Javaslat: szabad téren az útburkolat legalább az öntött aszfalt érdességével rendelkezzen.
- 3. A nem szilárd útburkolat használat szempontjából előnytelen, könnyen gödrösödik, gyomosodik, szárazon poros, esős időben sáros.*
Javaslat: nem szilárd burkolat útra ne kerüljön, vele csak parkon belüli tereket és díszítő célú felületeket legyen szabad fedni.
- 4. A parki utak zöme – utánozva az utak metszetét -, a határoló felületek szintje alatt van, ezért a víz a környezetről az utakra folyik. (A gyepszél már száradni kezd, az út a pocsolyák miatt csak korlátozottan használható.)*
Javaslat: zöldfelületen a szilárd burkolatú utak környezetüknél 5–10 cm-rel magasabbak legyenek a jó vízelvezetés, a járhatóság miatt.
- 5. Fasori és közlekedési sávok öntözése egyes helyeken önműködő szórófejekkel megoldott, azaz nem megoldott, mert a szórófejek eltömődnek, illetve a vízsugarakat a közeli cserjék visszatartják.*
Javaslat: fasori és közlekedési sávokon talajfelszínre fektetett, lyukgatott műanyag csövekkel célszerű öntözést végezni. A felszíni vezeték alig dugul el, hibái könnyen észlelhetők és javíthatók, a látható csövet a talajművelő eszközökkel könnyű elkerülni.

A növényzettel kapcsolatban

- 6. A gyeptáblák, fasori és közlekedési sávok a legtöbb esetben szegélyük felé lejtnek, így a csapadék és az öntözővíz elfolyik, siettetve a növények kiszáradását.*

Javaslat: minden vízszintes felület kötelezően vízmegtartó legyen, tehát a gyeptábla, a fasori és közlekedési sáv műszaki környezeténél 5–10 cm-rel alacsonyabban helyezkedjen el.

7. *Bizonyos helyeken edényes növényekkel pótolják a természetközeli ültetést, de sok esetben a planténer és a váza szeméttartóként működik.*

Javaslat: csak valóban indokolt helyre kerüljön edényes növény, s a megrendelője köteles legyen II. osztályú állapotban tartani, öntözni és takarítani. Amennyiben ezt nem teszi, városkép rontás címén fizessen illetéket.

8. *Az ültetési távolságok messze eltűzöttan kicsik, pl. 3–5 cserje tengődik négyzetméterenként, s a telepítéssel megbízottak 5–10-szeresét ültetik (részben a faiskolai túltermelés elhelyezése céljából). A zsúfolt ültetvényt takarítani nem lehet, talajmunka végezhetetlen, a gyomfák már az első évben növekedésnek indulnak. Az utak, építmények és a vezetékek melletti kényszernyírás sok munkaerőt köt le főlegesen. A telepítés költsége is 5–10-szerese az indokoltnak.*

Javaslat: mivel az átlagtermetű faj koronaátmérője a magasság 3/4-ed része, a tőalakoknál ez legyen a legkisebb ültetési távolság. Például az 1,5 méter magas dália ültetési távolsága 1 méter, a 4 méter magas veresgyűrű somé 3 méter, és a 15 méter magas mezei juharé pedig 12 méter.

Ezeket a távolságokat legyen kötelező betartani a hasonló méretű növényektől, az építményektől és az útszegélyektől.

9. *Sűrűn ültetett, nagytermetű fák kerülnek forgalmas utakra, építmények közvetlen közelébe. A leszakadó ág, kidőlő fa balesetet, anyagi kárt okoz. A 15 méternél magasabb fák helye a nagy parkokban, városerdőkben van.*

Javaslat: műszaki környezetbe – utcai sorfának és épületek mellé – csak kis (5–10 m) vagy közepes (10–15 m) méretű fát legyen szabad ültetni. Ez a méret kézi szerszámokkal rendben tartható, jól permetezhető, nem dől ki, és nem törik olyan hamar, mint a nagy fa. S ha mégis, következményei sokkal enyhébbek.

10. *Szokásos évenkénti munka a kitaposott helyek és árnyékos területek fűmagvetése. Értelmetlen cselekedet, mert a taposás ismétlődik, és árnyékban a gyepp nem marad életben.*

Javaslat: legyen tilos a kitaposott helyek és árnyékos területek fűmagvetése. (Fényszegény helyekre árnyéki évelőket lehet telepíteni.)

11. *A fokozottan igénybevett parkokat 10–30 évente felújítják. Ha ez külső ok – felvonulási terület, helyi építkezés – miatt történik, helyénvaló munka. Más elbírálás alá kell esnie, ha ugyanez a munka leromlás miatt kerülne elvégzésre. Ekkor a felújítás értelmetlen, mert azt ismételt elhanyagolás követi.*

Javaslat: legyen megtiltva az elhanyagolt területek felújítása (mert nem átépítésre, hanem rendszeres, szakszerű gondozásra van szükség).

12. *Fasorok és közlekedési sávok cserjeültetése sok helyen nagyon rossz állapotú, mert közepes- és nagyméretű fajokat telepítettek. Ezek kihajló ágaikkal a közlekedést érintőlegesen zavarják, s magasságukkal az átlátást akadályozva, balesetveszélyesek. Kényszercsonkolással tarthatók őrsvetvényen belül, ami túl költséges munka, és az ültetvény elcsúfítását eredményezi.*

Javaslat: fasorokba és közlekedési sávokra csak alacsony és legfeljebb 1,5 méter magasra növő cserjét vagy évelő növényt legyen szabad ültetni, mégpedig teljes tőtávolságra, amely a szegélyeknél az őrsvetvény nyírást eleve főlegesen teszi.

Ajánlás szabványba nem foglalható munkákra

13. *Kétségtelenül látványos, gyors munka a kaszálék és a lomb elszállíttatása a területekről. Ennek közvetlen kára a magas szállítási költség, közvetett kára a szervesanyag rendszeres eltávolítása, a talaj szándékos pusztítása.*

Javaslat: a helyszínen keletkezett lombot és kaszálékot lehetőleg teljes mennyiségében a területarányos cserjecsoportokba el kell ásni, illetve szétteríteni.

14. Javaslat: a telepített cserjék és fák 10 százaléka madártáptermő legyen.

15. Javaslat: közművesített helyen hektáronként egy madáritató legyen.

16. Javaslat: Nagyforgalmú, rendszeresen rongált, s általában kisebb területű parkok növényzetét a leggyakoribb, ellenálló fajokra tanácsos szűkíteni. Virágágyás, gyeppel, ilyen helyeken megtertarthatatlan. Fás növényzete az egyébként szinte kitiltott fajokból álljon, mint akác, bálványfa, nyárfa, osterfa, zöldjuhar.

A zárt lombkoronák eredményezte teljes árnyék aljnövényzetet amúgy sem tűr meg, e tulajdonságával a gyomosodást is akadályozza.

Javaslat: A talajt a jól bevált gyöngykeverékkel ajánlatos fedni, illetve, ha a forgalom indokolja, gyepkéreges betonrácsot használni. Evvel a módszerrel a rongálásnak leginkább kitett helyek a legolcsóbban, nagyon hosszú időre parkosítva lennének. A fák fenntartó metszése évente egyszer igényel beavatkozást, az öntözés sűrűn szerelt kerti csapok egyszerű nyitásával, árasztásos módszerrel szintén a legegyszerűbb. A síma felület takarítása szintén jól gépesíthető.

17. *Szélviharok rendszeresen okoznak tetemes kárt a nagy fák gépkocsikra döntésével.*

Javaslat: fák helyett az autóparkolókat legyen kötelező magas cserjékkel árnyékolni, amivel az ilyen típusú károk megelőzhetők.

17. *Miközben a szemét mennyisége folyamatosan nő, addig a hulladékgyűjtők mérete hagyományosan kicsi marad. Zöldfelületeken nagyobb a hely, mint a szűk utakon, indokolt általában a Ceglédi típusú, egyébként is könnyen rongálható szemétkioldók helyett célszerűbbet használni.*

Javaslat: zöldfelületen legalább 300 liter űrtartalmú, erős felépítésű, műköből készült szemétkioldókat legyen kötelező alkalmazni.

Jelen állapotok és a javasolt megoldások között a különbség szépi, használati és gazdasági jelentőségű.

- Szépi, mert kevesebb, de jobb körülmények között élő növények egészségesebbek, tetszetősebb külalakúak, mint az összezsúfoltan tengődők és alászorultan sárgulók.
- Használhatóbbak, mert a méretükben gondosan megválasztott fák nem nőnek a házfalra, tetőre, légvezetékre, nem igényelnek kényszermetszést; a cserjék nem hajlanak a kerékpárutakra és járműszelvénybe, nem akadályozzák a forgalmi tájékozódást.
- Gazdaságosak, mert a növények természetes tulajdonságain alapulnak. Az ültetvények hosszú időn át a legkevesebb ráfordítással tarthatók fenn, nincs szükség erőltetett állapotok bizonytalan megtartására, amik nagy költséggel, csupán tűrhetővé teszik az elrontott telepítés következményeit.

A majdnem mindenütt hiányzó hozzáértést kell pótolni a helyes arány alakításával: minden kertépítéssel és fenntartással foglalkozó vállalkozásnak legyen kötelező dolgozóinak létszámát 20 százalékban szakképzett kertészekkel betölteni.

Szóbanforgó munkákat a gyakorlat oldaláról megközelítve, célszerű gazdálkodásra van szükség. Parkokban és fasorokban elsősorban takarékosan lehet eredményt elérni; városerdőkben, senki földjein stb. helyeken külterjes gyümölcsfák telepítésével és belterjes erdőgazdálkodással önellátó, mérsékelt hasznot hozó üzemelést lehetne folytatni. Ésszerű

szabványok pontos betartásával, célszerű takarékossgal és haszonra törekvő ültetvényekkel, s ami mindennek feltétele... szakképzett kertészek alkalmazásával általában és összességében a parkfenntartási költségeket felére lehetne csökkenteni, a zöldfelületek minőségének csökkentése mellett. Ugyanekkor nem elhanyagolható tényező: fizikai munkára újabb dolgozók felvételére van lehetőség.

Felsoroltakra hivatkozva indítványozom a javaslatok rovatban leírt munkák kötelező szabványban való előírását.

Terménygazdálkodási tanácsadó

- Ahol a növénytelepítést szabályos tervezés előzi meg, ott a legfontosabb szempontok egyike a tartósság és a hosszú élettartam legyen. A parkot 100 év múlva se kelljen célszerűtlen útvezetés, besűrűsödött növényzet vagy más ok miatt átépíteni.
- Parképítésnél bontott kövek jól hasznosíthatók, ez olcsóbb is, és az érdes felület eleve korlátozza a járművek sebességét. A kövezett felület fenntartása jóval gazdaságosabb a nem szilárd burkolatnál. Egyebek mellett gyomtalanítási igénye nincs.
- A kaszálék – minőségétől függően – takarmányozásra, almozásra, komposztálásra alkalmas. Utóbbit lehetőleg a helyszínen végezzük, a szállítás megtakarítása végett.
- A gypesztűnt növényei között számottevő mennyiségű a külterjes zöldség, fűszer- és gyógynövény.
- Gombászási lehetőség, rönkökön laskagomba termesztendő.
- Alkalmas helyen ipari növény termesztendő.
- Egyes növények termése vadtakarmány: díszfüvek, makkok, vadgesztenye, lepényfa, vadgyümölcsfák, vihartörte lombok.
- Külterjes gyümölcsfák termése gazdasági tényező: dió, mandula, mogyoró, gesztenye, eper, berkenye, kökény, som, naspolya, vadrózsa, bodza, homoktövis, törpeberkenye, szeder, boróka, keskenylevelű ezüstfa, hárs, törökmogyoró.
- Fás részekből szerfa – támrúd, karó, szerszámnyél, fűzvessző, nyírvessző stb. – nyerhető. Külön említendő a tűzifa, mint fontos gazdasági érték.
- Díszítő célú felhasználás a vágott virág és zöld, a termések, vesszők, tobozok.
- Egyes fajok (som, hóbogyó, fagyal, vadrózsa, juharok, kőrisek, májusfa, tölgyek, platán, bükk, csörgőfa stb.) magról és sarjakról önmagukban jól szaporodnak. A cserjék 20–30 cm, a fák 50–150 cm magas példányait másodosztályú anyagként azonnal telepíthetjük, megtakarítva a faiskolai nevelés költségeit.
- Építkezésnél keletkezett földfölség kertépítésnél, fenntartásnál jól hasznosítható.
- A virágzó cserje- és faállomány az eredményes méhészkedés számottevő támogatója.
- Melléktermékként keletkező takarmány segíti a kisállattenyésztést.
- A lombföld általában, de a bükk- és akáclomb föld üvegházi termesztésnél tényleges értékkel bír.
- Szűk út- és térfelületekről elszállítandó, ténylegesen vegyszermentes hó a közeli zöldfelületeken tárolható. Ez a növények számára téli öntözéssel ér fel, a közigazgatásnak pedig megtakarítás a rövidebb szállítási útvonal.
- Szúrós és mérgező növények oktatási-, egészségügyi- és, szociális intézmények kertjébe nem telepíthetők.
- A termésével nagyon kellemetlen fekete nyárt lakó- és munkahelyek közelébe ne ültessünk.
- Azonos igényű fajokat zártabb-lazább csoportban, de mindenképpen egymás közelébe ajánlatos telepíteni, így gondozásuk jóval olcsóbb. Például az árnyéket igénylő fajok; takarást kívánó fagyérzékenyek; kártevőgazdasokat a növényvédelem sikeres végrehajtása érdekében; edényes növények gondozása is csoportosan célszerűbb;

vízigényesek kifejezetten mélyített helyre kerüljenek, ahol öntözésük a kerticsap egyszerű nyitásával megoldható.

- Kiváltképpen oktatási-, egészségügyi- és szociális gazdálkodásban segítene, ha kerteik egy részén zöldség, fűszer-, gyógynövény és gyümölcsstermesztést folytatnának. elsősorban saját ellátás, másodsorban – iskoláknál – oktatás céljából.
- Egészségügyi szempont: a gazdaságilag sikeresen hasznosított terület gyommentes. Evvel elejét veszi a gyomoktól – különösen a parlagfűtől – származó virágpor keletkezésének, s ténylegesen védekezik a pollenérzékenységet illetően.

Budapest, 2007. június 28.

Pesti László